

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	7
DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ȘI RESPECTAREA VALORILOR DEMOCRATICE, STATULUI DE DREPT ȘI DREPTURILOR OMULUI Irina Moroianu Zlătescu	9
CONSECINȚELE IMPLEMENTĂRII INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ASUPRA DREPTURILOR FUNDAMENTALE Luminița Criștiu-Ninu	19
UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND DREPTURILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI ȘI REGLEMENTAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE Roxana Silvia Truța	30
PERSPECTIVE ALE UTILIZĂRII INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN DOMENIUL JUSTIȚIEI CONSTITUȚIONALE Cristina Teodora Pop	37
DOMENII DE INTERES ȘI POSIBILE IMPLICAȚII JURIDICE ALE UTILIZĂRII INTELIGENȚEI ARTIFICIALE Sorana Popa	45
REGLEMENTAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE: PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI LA NIVEL EUROPEAN ȘI NAȚIONAL Carmen-Lorena Vlăduț	80
REFLECȚII ASUPRA CADRULUI JURIDIC UNIONAL-EUROPEAN PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ (IA) Gabriel Manu	94
INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ ÎNTRE PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE Ximena Moldovan	101
ARTICULAREA RĂSPUNDERII CIVILE ÎN PARADIGMA DREPTULUI INTELIGENȚEI ARTIFICIALE Radu Stancu	108

CREDITELE BANCARE DIGITALE Adrian-Petre Danciu	119
IMPACTUL INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ASUPRA DREPTULUI PENAL PREMISE. ACTUALITĂȚI. PERSPECTIVE Ion Ifrim.....	130
INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN DREPTUL PENAL ȘI UTILIZAREA SA ÎN PROCEDURILE PENALE Ion Ovidiu Tatu.....	136
ADMISIBILITATEA PROBELOR PRIN INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN PROCESUL PENAL ROMÂN Bogdan Buneci	143
SCURTE CONSIDERAȚII PRIVIND RĂSPUNDEREA (PENALĂ) A INTELIGENȚEI ARTIFICIALE Versavia Brutaru	150
INTEGRAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN COLECTAREA ȘI ANALIZA PROBELOR DIGITALE ÎN PROCESUL PENAL Ramona Mihaela Coman	159
DIGITALIZAREA JUSTIȚIEI: PROVOCĂRI, BENEFICII, OPORTUNITĂȚI Aliona Corcenco	169
DESPRE ACCESUL LIBER LA JUSTIȚIE DIN PERSPECTIVA DOCTRINEI ȘI A JURISPRUDENȚEI Maria Fodor	177
IMPLICAȚIILE IA ASUPRA DEZVOLTĂRII DREPTULUI SCHIMBĂRIILOR CLIMATICE Mircea M. Duțu-Buzura	187
DIGITALIZAREA ÎN SECTORUL AGRICOL Angelica Cobzaru	192
DIGITAL RESSURECTION AND DIGITAL AFTERLIFE. GÂNDURI DESPRE SUFLETELE VIRTUALE Laura Maria Stănilă	197

PREFAȚĂ

Volumul *„Spre un drept al inteligenței artificiale. Premise. Actualități. Perspective”* reunește comunicările prezentate în cadrul ediției 2024 a Conferinței științifice anuale (internaționale) a Facultății de Drept din cadrul Universității Ecologice din București (UEB), desfășurată la 5 aprilie 2024, în parteneriat cu Universitatea de Studii Internaționale din Roma și Baroul Penal Internațional.

Organizarea și tematica evenimentului reflectă prioritatea acordată activității de cercetare științifică și larga deschidere a UEB, deopotrivă spre noile subiecte ale realității științifico-tehnice și economico-sociale și cooperarea internațională de profil.

Tema conferinței internaționale este justificată de dezvoltarea accelerată a inteligenței artificiale (IA) din ultima perioadă, ajungând la momentul în care nu se mai poate evita reglementarea specifică și care impune o reacție juridică generală adecvată. Aplicațiile noilor tehnologii aferente se diversifică și se concretizează, ceea ce face necesară atât valorificarea progreselor, cât și gestionarea riscurilor provocate. În acest sens, recomandările internaționale (UNESCO, OCDE), demersurile spre o rezolvare mondială (occidentală), preocupările de reglementare la nivelul UE (regulamentul și directiva IA), o serie de reglementări naționale, dezvoltările jurisprudențiale ori normele voluntare preconizate/propuse de actorii domeniului ș.a. au creat importante premise ale unui proces evolutiv, în plină desfășurare. În același timp, reacțiile doctrinare se multiplică, iar tema dimensiunii juridice a „revoluției IA” s-a permanentizat pe agenda dezbaterilor științifice și a pătruns în curricula universitară, la toate ciclurile de studii.

Toate aceste evoluții relevă emergența unui nou domeniu de reglementare și afirmarea unei inedite discipline de studiu: dreptul IA.

În acord cu aceste preocupări, comunicările ce alcătuiesc volumul analizează premisele, starea lucrurilor și perspectivele în materie, încercând să răspundă la întrebări precum: abordare etică sau/și demers prescriptiv? Ce eforturi de adaptare a dreptului pozitiv și dezvoltări jurisprudențiale creatoare? Care sunt implicațiile actuale și posibile ale IA în diferite ramuri de drept? IA versus drepturile omului? O nouă ramură de drept ori un nou drept? Dreptul inteligenței artificiale: o nouă disciplină științifică?

Constituindu-se într-un instrument util, volumul oferă informații, sinteze și opinii privind noile evoluții legislative, jurisprudențiale și doctrinare ale cadrului actual și de perspectivă privind cristalizarea și afirmarea unui drept al inteligenței artificiale, în plan național, european și internațional. El deschide, prin concluziile formulate, perspective noi de abordare și analiză, precum și de continuare a cercetărilor în a materie.

Coordonatorii

DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ȘI RESPECTAREA VALORILOR DEMOCRATICE, STATULUI DE DREPT ȘI DREPTURILOR OMULUI

Prof. univ. dr. IRINA MOROIANU ZLĂTESCU*

Abstract

In recent years, artificial intelligence (AI) has had a major impact on many aspects of society and has opened up new perspectives as it has changed people's professional and even personal lives. It is of utmost importance that it be used with respect for human rights, democratic values and the rule of law. It has become almost impossible not to use artificial intelligence, and the need to ensure cyber security has also become evident. Recent realities have brought to light the systemic vulnerabilities of global society, such as, for example, in some situations, problems related to the understanding and respect of human rights at the national and international level, or the challenges related to the use of digitization in a safe way for individuals. Given this context, it must be emphasized that AI is developing and it will have an ever-increasing, hard-to-estimate influence on society, so its regulation must become a central priority at national and international level, at the same time aiming to respect the principles of the rule of law, democracy and human rights.

Keywords: UN; OECD; Council of Europe; European Union; Artificial Intelligence; democracy; rule of law; human rights

1. Noi evoluții în reglementarea IA la nivel internațional, regional și național

Încă de la lansarea diferitelor site-uri web bazate pe IA generativă, precum Chat GPT, reglementarea inteligenței artificiale a devenit din ce în ce mai mult o prioritate socială, politică și legislativă la nivel global, regional și național. În ceea ce privește guvernarea globală, ar trebui menționată prima rezoluție a Adunării Generale a ONU privind IA¹. Aceasta a fost adoptată în unanimitate și are ca scop protecția drepturilor omului, precum și protecția datelor cu caracter personal prin asigurarea unor sisteme „sigure, cu grad ridicat de securitate și de încredere”, care contribuie la o „dezvoltare durabilă pentru toți”². O altă contribuție demnă de remarcat în contextul reglementării inteligenței artificiale la nivel global este reprezentată de Principiile OCDE IA, adoptate în 2019³, care se referă la Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) și recunosc că schimbările asociate

* Prof. univ. dr., SNSPA, UEB, Avocat, Membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat.

¹ Prin termenii rezoluției intitulată „Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development” (document A/78/L.49).

² A. Knauer, *The First United Nations General Assembly Resolution on Artificial Intelligence*, EJIL:Talk! of 2 April 2024.

³ OCDE, Recomandarea Consiliului privind inteligența artificială din 22 mai 2019, modificată la 8 noiembrie 2023.

noilor tehnologii, precum IA, pot avea impact diferit în interiorul societății și între societate și economie, în special în ceea ce privesc schimbările economice, concurența, tranziția pe piața muncii, inegalitățile și impactul acestor schimbări asupra democrației, drepturilor omului, confidențialității, protecției datelor și securității digitale. În acest sens, principiile de bază în administrarea responsabilă a IA subliniază valorile centrate pe om și echitate, în plus stipulează că actorii implicați în evoluția IA ar trebui să respecte statul de drept, drepturile omului și valorile democratice, pe tot parcursul ciclului de viață a sistemului de IA, care includ libertatea, demnitatea, autonomia, confidențialitatea și protecția datelor, nediscriminarea, egalitatea, diversitatea, corectitudinea, justiția socială și dreptul la muncă, valori recunoscute la nivel internațional. Privind spre celălalt mal al Atlanticului se poate constata că dezvoltarea și utilizarea în siguranță a inteligenței artificiale se află în centrul dezbaterii privind drepturile omului în relația cu IA⁴. De altfel, ordinul executiv din 30 octombrie 2023 stabilește noi standarde privind siguranța și securitatea IA și urmărește protecția vieții private a cetățenilor americani pe fondul noilor provocări tehnologice, precum și promovarea echității și a drepturilor civile⁵.

În ceea ce privește Europa, în contextul dezvoltării acestor tehnologii au fost create mai multe scenarii privind viitorul omenirii, un viitor ce include IA, cu efecte inimaginabile, alternative care implicau mijloace de comunicare menite să schimbe fundamental interacțiunile dintre indivizi. Unii oameni și-au imaginat că întreaga planetă va fi sub o rețea uriașă de „autostrăzi de date”⁶. Un sistem informatic era utilizat, în anii 1980, de oameni cu o înaltă specializare, iar cei mai mulți nu și-au imaginat că în viitorul apropiat vor avea loc tot felul de schimbări (juridice, politice, sociale, economice, etice etc). Transformările erau, însă, de așteptat, precum și metamorfoza continuă la toate nivelurile. Iar evoluția s-a produs incredibil de rapid. Totuși, cea mai importantă întrebare a fost legată de informațiile transmise, de conținutul acestora, de aspectele etice și culturale, de finanțarea infrastructurilor, pentru a asigura acuratețea informațiilor. Au fost trase semnale de alarmă privind accesul liber la informație și, nu în ultimul rând, asupra viitorului umanității în sine. Unele voci au atras atenția asupra responsabilității ce revine politicianilor, asumându-și noi sarcini, civilizarea spațiului cibernetic⁷ și realizarea legăturii dintre tehnologie și valorile umane, drepturile și libertățile fundamentale ale omului,

⁴ A se vedea, de asemenea, White House, Fact Sheet 30 October 2023, President Biden Issues Executive Order on Safe, Secure, and Trustworthy Artificial Intelligence.

⁵ *Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence*, 30 octombrie 2023.

⁶ Ch. Docksey, *Christopher Docksey, The EU approach to the protection of rights in the digital environment: today and tomorrow – State obligations and responsibilities of private parties – GDPR rules on data protection, and what to expect from the upcoming Privacy Regulation, Human Rights Challenges in the Digital Age: Judicial Perspectives*, Strasbourg, CEDEX: Council of Europe Publishing, 2020, pp. 47-78; I. Moroianu Zlătescu, *Cybersecurity and the ecological dimensions of digitization* în *Fiat Justitia*, no. 1/2022, p. 88 și urm.

⁷ I. Alexandru, *Defectele democrației cibernetică: contribuția Uniunii Europene la confidențialitatea individuală în era digitală*, în *Punctul Critic* nr. 3-4/ 2023, p. 120; J. Schwanholz, T. Graham, P. T. Stoll, *Managing democracy in the Digital Age: Internet regulation, Social Media Use and Online civic engagement*, Springer International Publishing, 2017, p. 17 și urm.

deoarece erau de așteptat schimbări profunde în cadrul societății. Patru decenii mai târziu, Europa a realizat un veritabil progres în reglementarea IA, atât Consiliul Europei, cât și UE fiind pe punctul de a adopta o legislație cuprinzătoare pentru a aborda guvernanta IA. În timp ce în cazul Convenției-cadru a Consiliului Europei privind inteligența artificială, drepturile omului, democrația și statul de drept⁸, un proiect a fost publicat oficial, viitorul regulament al UE privind inteligența artificială a fost aproape finalizat. La 21 aprilie 2021, Comisia Europeană a lansat o propunere de regulament privind IA (Legea IA). La 6 decembrie 2022, Consiliul, după ce a schimbat definiția propusă de Comisie pentru sistemele IA, a declarat că aceasta nu ar trebui să includă anumite tipuri de software existente, adoptând astfel noi reguli pentru IA menite să permită o IA sigură, cu grad ridicat de securitate și de încredere, care respectă drepturile fundamentale. Prin urmare, Consiliul a aprobat o versiune de compromis. La 9 decembrie 2023, Consiliul și Parlamentul au ajuns la un acord provizoriu, aducând în același timp câteva elemente noi, iar la 13 martie 2024 Parlamentul European a aprobat Legea privind inteligența artificială⁹. Acest regulament vizează o abordare bazată pe risc, care clasifică diferitele aplicații în patru clase de risc diferite. În cadrul acestei clasificări, sistemele IA care implică riscuri semnificative de vătămare a sănătății, siguranței sau drepturilor fundamentale ale oamenilor sau riscuri pentru mediu sunt considerate sisteme AI cu risc ridicat și, prin urmare, trebuie să respecte obligații specifice *ex ante* și *ex post*. Legea IA își propune să apere drepturile omului, democrația, statul de drept și sustenabilitatea mediului de sistemele de IA cu risc ridicat și, în același timp stabilește obligații pentru IA, luând în considerare riscurile potențiale și nivelul de impact al acestora, transformând astfel Europa într-un lider în domeniu. Noile reguli afectează unele aplicații IA care amenință drepturile cetățenilor, „inclusiv sistemele de clasificare biometrică bazate pe caracteristici sensibile și decuparea imaginilor faciale de pe internet sau a imaginilor CCTV pentru a crea baze de date de recunoaștere facială”. Mai mult, recunoașterea emoțiilor în anumite locuri publice, utilizarea sistemelor de identificare biometrică (RBI) de către forțele de ordine sunt interzise „în principiu” și așa mai departe.

2. Inteligența artificială și statul de drept

Sistemul de justiție din statele membre ale Consiliului Europei trebuie adaptat la cerințele statului de drept, conform reglementărilor europene, iar aceasta înseamnă eficiență, integritate transparență dar și un acces facil la justiție, scurtarea proceselor, existența de jurisprudență consecventă, precum și de o justiție previzibilă, dar toate acestea pot funcționa acolo unde există voința de a îmbunătăți cadrul în lumina standardelor internaționale, de a utiliza cele mai adecvate mijloace de gestionare a justiției (numit management strategic), de a adapta justiția, calitatea și profunzimea actului de dreptate la

⁸ Committee on Artificial Intelligence of the Council of Europe (CAI), Draft Framework Convention on Artificial Intelligence, Human Rights, Democracy, and the Rule of Law of 18 December 2023, CAI(2023)28.

⁹ Regulamentul, convenit în negocieri cu statele membre în decembrie 2023, a fost aprobat cu 523 de voturi pentru, 46 împotriva și 49 abțineri.

evoluția nesfârșită a societății. Trebuie să găsim un nou tip de interacțiune între justiție și cetățeni, astfel încât justiția să-și poată îndeplini rolul de serviciu public. Luând în considerare toate acestea, utilizarea inteligenței artificiale în gestionarea justiției are o importanță covârșitoare. De menționat că deja Consiliul Europei deține date statistice despre „Sistemele judiciare europene, eficiența și calitatea justiției, utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor în sistemele judiciare europene”¹⁰. Prin Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a reușit să adopte în 2018 primul document european care stabilește principiile etice privind utilizarea inteligenței artificiale în sistemul judiciar, respectiv Carta Europeană de Etică a CEPEJ privind utilizarea inteligenței artificiale în sistemele judiciare și mediul lor¹¹, care reprezintă primul instrument european care se concentrează pe un set de principii care pot permite factorilor de decizie, legiuitorilor, tuturor celor implicați în actul de justiție să înțeleagă și să utilizeze dezvoltarea rapidă a inteligenței artificiale în cadrul procedurilor judiciare. După cum se poate observa, CEPEJ poate îmbunătăți actul de justiție, îl poate eficientiza, crește calitatea acestuia, respectând în același timp drepturile fundamentale ale oamenilor, garantate regional de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, de Convenția Consiliului Europei privind protecția datelor cu caracter personal și Protocolul de modificare a Convenției privind protecția datelor cu caracter personal. În plus, Comitetul Consultativ al Consiliului Europei al Convenției pentru Protecția Persoanelor a adoptat, de asemenea, Liniile Directoare privind Inteligența Artificială și Protecția Datelor¹², precum și Declarația Comitetului Miniștrilor privind capacitățile proceselor algoritmice¹³. Merită menționată prezentarea în cadrul celei de-a 40-a ședințe plenare a CEPEJ¹⁴, a recentului înființat Centru de Resurse pentru Inteligență Artificială și Cyber-justiție și a unor instrumente de compilare, implementate practic în sistemele judiciare.

Consiliul Europei consideră IA ca fiind atât o oportunitate, cât și un risc, având în vedere că drepturile omului ar trebui să fie respectate de IA, nu subminate¹⁵. Dacă ne uităm la Carta Europeană de Etică a CEPEJ, aceasta reprezintă un cadru etic care trebuie să sprijine utilizarea inteligenței artificiale, chiar cadrul care constituie baza societății democratice europene de astăzi, o societate care se confruntă cu multe tipuri diferite de

¹⁰ I. Moroianu Zlătescu, P. E. Zlătescu, *Implementation of the European Ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment*, Law Review, Supplement, 2019, p. 237-242.

¹¹ Adoptat în cea de-a 31-a reuniune plenară a CEPEJ (Strasbourg, 3-4 decembrie 2018), disponibil pe <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>, accesat la 01.04.2024.

¹² Adoptată de Comitetul Consultativ al Convenției pentru Protecția Persoanelor cu privire la prelucrarea automată a datelor cu caracter personal – Strasbourg, ianuarie 2019.

¹³ Adoptat de Comitetul Miniștrilor la 13 februarie 2019 la cea de-a 1337-a reuniune a adjuncților miniștrilor, disponibil pe https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?Objected=090_000168092dd4b, accesat la 01.04.2024.

¹⁴ Întâlnirea a avut loc în perioada 15-16 iunie 2023 la Strasbourg. CEPEJ a examinat, de asemenea, în acest context, în vederea adoptării acestora, orientările privind licitațiile judiciare electronice elaborate de Grupul de lucru CEPEJ-GT-CYBERJUST.

¹⁵ Council of Europe, *Unboxing Artificial Intelligence: 10 steps to protect Human Rights*, p. 8, disponibil la https://rm.coe.int/unboxing-artificial-intelligence-10-steps-to-protect-human-rights-reco_/1680946e64, accesat la 01.04.2024.

provocări și oportunități, o societate care trebuie să înfrunte anumite dificultăți. Trebuie să fim conștienți de faptul că principalele principii și valori ale Consiliului Europei sunt democrația, pluralismul politic, respectul pentru statul de drept și drepturile fundamentale ale omului. Primul principiu al Cartei de Etică a CEPEJ ar trebui să fie respectarea drepturilor fundamentale și utilizarea corespunzătoare a sistemelor și serviciilor susținute de inteligență artificială. După cum se poate imagina, Europa nu poate fugi în viitor de noile tehnologii și nici nu ar trebui să o facă, așa că nevoia de a sprijini valorile democratice devine evidentă, la fel și nevoia de a înțelege efectul evoluției tehnologice la fiecare pas. Atunci când se consideră activitatea judiciară ca element esențial al unei societăți democratice, având ca scop soluționarea litigiilor dintre părți în cadrul unui proces echitabil, de către o instanță obiectivă și independentă, un alt principiu-cheie enunțat de Cartă, și anume principiul nediscriminării, prevede prevenirea și combaterea oricărei forme de discriminare. Mai mult decât atât, o societate democratică nu poate exista fără protecția demnității umane și a vieții private, a reputației fiecărui cetățean sau a prezumției de nevinovăție, astfel încât Carta de Etică a CEPEJ menționează și principiul calității și securității în ceea ce privește prelucrarea hotărârilor judecătorești și utilizarea de date verificate, securizate. În plus, activitatea multor instanțe a dovedit importanța relațiilor directe și deschise între instanțe și cetățeni, astfel încât instituțiile judiciare ar trebui să susțină transparența justiției. Pe de altă parte, transparența justiției nu poate reprezenta unicul criteriu, întrucât trebuie protejate interesele persoanelor implicate, precum și detaliile cercetărilor. Astfel, al patrulea principiu important din Cartă este principiul transparenței, imparțialității și integrității intelectuale, care presupune ca prelucrarea datelor să fie inteligibilă și accesibilă, presupune autorizarea auditurilor externe implicate în utilizarea inteligenței artificiale în cadrul sistemului judiciar, iar acest principiu poartă denumirea de „control al utilizatorului”, presupunând ca utilizatorii să fie actori bine informați și care dispun de suficiente informații pentru a lua cele mai bune decizii posibile.

Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a înființat în 2019 un Comitet ad-hoc pentru Inteligența Artificială (CAHAI)¹⁶, în care este reprezentat fiecare stat membru al Consiliului. Acest comitet a fost responsabil cu evaluarea fezabilității și a potențialelor elemente, pe baza unor consultări ample cu mai multe părți interesate, a unui cadru legal pentru dezvoltarea, proiectarea și aplicarea inteligenței artificiale, bazat pe standardele Consiliului Europei privind drepturile omului, democrație și regula legii. Statele membre urmăresc același obiectiv și acționează în consecință. După îndeplinirea mandatului său (2019-2021), a fost înlocuit de Comitetul pentru inteligență artificială (CAI). Sarcina pe care Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei i-a încredințat-o acestui Comitet a fost elaborarea unui instrument juridic cu forță coercitivă privind dezvoltarea, proiectarea și aplicarea sistemelor IA, instrument bazat pe normele Consiliului Europei privind democrația, statul de drept și drepturile omului. Un document elaborat de președintele CAI servește drept bază pentru elaborarea Convenției-cadru privind inteligența artificială,

¹⁶ Constituită în cadrul celei de-a 1353-a ședințe din 11.09.2019.

drepturile omului, democrația și statul de drept¹⁷. Acest document a fost adoptat la 14 martie 2024 de către Consiliul Europei.

3. Inteligența artificială și democrația

Inteligența artificială ar trebui și trebuie să permită o mai bună participare a cetățenilor atunci când vine vorba de luarea deciziilor politice, astfel că transparența și informarea corectă sunt esențiale, cu toate acestea, participarea implică și îndeplinirea condițiilor economice și financiare și respectarea principiilor democratice. Doctrina juridică și practica judiciară trebuie să găsească noi instrumente, totodată să joace un rol cheie în dezvoltarea dreptului. În acest sens, inteligența artificială reprezintă un suport important, iar utilizarea ei transformă legea, limbajul, logica și metodele sale, după cum se vede în cadrul doctrinei. Prin urmare, legea digitalizării ne-a adus mai aproape de idealul Kelsenian și de mijloacele prin care să se îndeplinească¹⁸. Fără îndoială, este esențial ca IA să fie folosită cu respectarea democrației, în condițiile statului de drept, protejând în același timp drepturile omului, pentru a evita abaterile dăunătoare, care ar putea pune în pericol democrația. Timpul a schimbat structura piramidală a societății în care oamenii erau simpli utilizatori ai informațiilor, într-o structură de rețea, centrată pe individ, persoana umană, care trebuia să susțină și să protejeze principiile democrației.

Democrația nu poate fi concepută fără să ne gândim la valori¹⁹. La nivelul Uniunii Europene²⁰, sistemele de inteligență artificială care au fost definite de Grupul Independent de Experti la Nivel Înalt (AIHLEG) înființat de Comisia Europeană în iunie 2018²¹ ca „sisteme software (și eventual hardware) concepute de oameni, care, dacă li se dă un obiectiv complex, acționează în dimensiunea fizică sau digitală, percepând mediul înconjurător prin preluarea datelor, prin interpretarea datelor structurate sau nestructurate colectate, prin raționamentul asupra cunoștințelor sau prin prelucrarea informațiilor

¹⁷ CAI, Consiliul Europei, CAI (2023)28, Strasbourg, 8 ianuarie 2024.

¹⁸ A. Billion, G. Mathieu, *Intelligence artificielle juridique: enjeux épistémiques et éthiques*, *Cahiers Droit, Sciences & Technologies*, 2019, p. 131-147.

¹⁹ M. Milca, *Beatificarea „democrației supraviețuite”*. *De la e-Democrație la contrademocrație*, în *Punctul Critic* nr. 3-4/ 2023, p. 151-161; I. Moroianu Zlătescu, *Constitutional Law in Romania*, Kluwer Law International, the Netherlands, 2023, p. 36 și urm.; I. Moroianu Zlătescu, *Human rights. A dynamic and evolving process*, Ed. Pro Universitaria, București, 2015, p. 7; V.D. Zlătescu, I. Moroianu Zlătescu, *Repere pentru o filosofie a drepturilor omului*, Ed. IRDO, București, 2003, p. 28.

²⁰ Agenția UE pentru Drepturi Fundamentale a demarat o cercetare privind avantajele și dezavantajele pe care le-ar putea avea implementarea Inteligenței Artificiale în administrația publică asupra drepturilor omului. La nivelul Uniunii Europene, Agenția pentru Drepturi Fundamentale (FRA) a recunoscut și pericolul discriminării în luarea deciziilor pe bază de date, publicând în februarie 2018 un raport care prezintă principalele situații în care utilizarea algoritmilor poate duce la încălcarea art. 21 din Carta Drepturilor Fundamentale și modalitățile prin care poate fi prevenită o astfel de discriminare. Astfel de măsuri sunt asigurarea transparenței cu privire la datele care stau la baza algoritmilor, efectuarea de studii de impact ale algoritmilor asupra drepturilor fundamentale sau verificarea calității datelor. În ianuarie 2019, FRA a lansat un proiect de cercetare privind beneficiile pentru drepturile fundamentale ale omului ale implementării IA în administrația publică.

²¹ Creat de Strategia europeană privind inteligența artificială. Menționăm că la nivelul Consiliului Europei, Comitetul de Miniștri a înființat un Comitet ad-hoc pentru Inteligența Artificială la 11 septembrie 2019.

obținute din aceste date și prin luarea unei decizii asupra celei mai bune acțiuni de luat pentru atingerea obiectivului dat. Sistemele de inteligență artificială pot fie să folosească reguli simbolice, fie să învețe un model numeric și, de asemenea, își pot adapta comportamentul analizând modul în care mediul este afectat de acțiunile lor anterioare”²² nu pot ignora această cerință, potrivit unor cercetări științifice semnificative în domeniu, având în vedere că toate studiile sociologice dovedesc acest lucru. Acest punct de vedere a ajutat la conceperea unei definiții a inteligenței artificiale, iar în 2019, pe 8 aprilie, AIHLEG a prezentat, în urma unor consultări deschise, Ghidul de etică pentru inteligența artificială de încredere, denumind astfel câteva criterii pe care IA de încredere ar trebui să le respecte, care se referă la o agenție umană de supraveghere, și denumește câteva criterii pe care o IA de încredere ar trebui să le respecte, cum ar fi robustețea și siguranța datelor, confidențialitatea și guvernarea datelor, transparența, diversitatea, nediscriminarea și corectitudinea, bunăstarea societății și a mediului și responsabilitatea. Aceste Orientări de etică au fost transpuse într-o listă de verificare accesibilă și dinamică. Agenția UE pentru Drepturi Fundamentale (FRA) a început, de asemenea, să se concentreze asupra domeniului IA. Aceasta a început cercetarea cu privire la avantajele și dezavantajele pe care le-ar putea avea în ceea ce privesc drepturilor omului implementarea inteligenței artificiale în domeniul administrației publice. La nivelul Uniunii Europene, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a recunoscut și pericolul discriminării în luarea deciziilor pe baza datelor, publicând în februarie 2018 un raport care prezintă principala situație în care utilizarea algoritmilor poate duce la încălcarea articolului 21 din Carta drepturilor fundamentale și modalitățile prin care o astfel de discriminare poate fi prevenită. Astfel de măsuri asigură transparența în ceea ce privește datele care stau la baza algoritmilor, efectuează studii de impact ale algoritmilor asupra drepturilor fundamentale sau verifică calitatea datelor. În ianuarie 2019, FRA a lansat un proiect de cercetare privind beneficiile pentru drepturile fundamentale ale omului ale implementării Inteligenței Artificiale în administrația publică.

Mai ales în zilele noastre oamenii sunt atașați de democrație²³. Adesea imperfectă, democrația asigură o soluționare pașnică a conflictelor și a disputelor, chiar și a intereselor conflictuale, astfel încât democrația asigură statul de drept și pacea pe care o căutăm cu toții, prin ajungerea la un acord între grupuri foarte diferite²⁴, prin folosirea dialogului, și a compromisului și a lăsat nu uităm actul de a vota. Prin urmare, considerăm că este necesar să se acționeze pentru a crea un echilibru între dezvoltarea de neoprit a tehnologiei, cu toate avantajele ei, și nevoia de a o folosi în slujba umanității. Desigur, un rol foarte important urmează să joace cercetătorii științifici și profesorii universitari, teoreticienii, experții în domeniul sociologiei, dreptului, economiei, filosofiei.

²² Grup independent de experți la nivel înalt privind inteligența artificială înființat de Comisia Europeană în iunie 2018 (pe baza Strategiei europene privind inteligența artificială), *Orientări etice pentru inteligență artificială fiabilă (AI)*, p. 46 pe https://www.europarl.europa.eu/metdocs/2014_2019/pmlrp/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_RO.pdf, accesat la 01.04.2024.

²³ De exemplu, ultimele alegeri pentru PE au arătat, de exemplu, o participare mai mare a tinerilor: Informarea Parlamentului European, Participarea tinerilor la alegerile europene, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754634/EPRS_BRI\(2023\)754634_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754634/EPRS_BRI(2023)754634_EN.pdf), accesat la 01.04.2024.

²⁴ Y. Brunsvick, A. Danzin, *Naissance d'une civilisation. Le choc de la mondialisation*, Editions UNESCO, 1998, p. 86.

Trăim astăzi într-o lume în care, deși domeniul politic devine din ce în ce mai larg, politicienii au din ce în ce mai puține mijloace de a-l controla, din cauza globalizării societății care duce la o multiplicare a puterilor care interacționează. Ele sunt amplificate de inteligența artificială, a cărei utilizare este practic nelimitată. Este suficient să menționăm IA ca mijloc de a întări puterea politică, economică sau puterea media. Realitățile noilor tehnologii trebuie luate în considerare atunci când se evaluează funcționarea normală a societății. Ne aflăm în situația în care spațiul responsabilității și libertății trebuie precizat și delimitat între dreptul de a face totul și dreptul de a nu face nimic. Până la urmă, în stadiul actual de dezvoltare tehnologică, cetățeanul și nu mașina – oricât de sofisticat ar fi – este cel care face politica. Cu toate acestea, evoluția societății computerizate necesită întotdeauna noi reglementări legale. Cadrul legislativ trebuie adaptat constant la dezvoltarea tehnologiei, astfel încât să regenereze democrația. Utilizatorii de date nu trebuie să fie forțați să-și dezvăluie datele altora și nici date și informații false nu trebuie diseminate.

4. România și Inteligența Artificială

Trebuie menționat că România²⁵ a creat o strategie națională privind luarea deciziilor algoritmice, strâns legată de o politică de date deschise, în acest sens a fost elaborat un proiect de lege privind datele deschise și reutilizarea datelor din sectorul public care a fost deschis dezbaterii publice în data de 14 decembrie 2020, opiniile părților interesate urmând să fie trimise în termen de treizeci de zile calendaristice. România a adoptat, de asemenea, la 3 iunie 2021, propunerea de politică publică privind e-guvernarea pentru perioada 2021-2030, un document strategic²⁶ privind guvernarea digitală și managementul serviciului public electronic. Acest document a fost adoptat, în urma unei ample dezbateri publice între toate instituțiile responsabile, sub supravegherea Secretariatului General al Guvernului, și a luat în considerare strategia națională pentru o Agendă Digitală a României. Este un instrument deosebit util și complex care urmărește creșterea capacității sectorului public de a funcționa într-un mediu digital avansat și de a furniza servicii electronice publice eficiente. Prin urmare, acesta constituie cel mai important document care întruchipează viziunea privind digitalizarea serviciilor publice pentru următorii zece ani, dar și un mecanism care să permită evaluarea, supravegherea, ajustarea periodică, instrument care a fost creat pentru a sprijini negocierile cu Comisia Europeană privind finanțarea din fonduri UE (2021-2027) pentru toate măsurile găsite în cadrul Planului Național de Redresare și Reziliență.

²⁵ În ceea ce privește particularitățile românești, vezi I. Moroianu Zlătescu, *Artificial Intelligence in Administration, National Report*, International Academy of Comparative Law Congress, Asuncion, 2022.

²⁶ <https://sgg.gov.ro/1/politici-publice-si-programe/documente/documente-de-politici-publice-si-analize-de-impact/>. Menționăm că legislația-cadru privind guvernarea electronică se referă la Legea nr. 161/2003; Hotărârea Guvernului (H.G.) nr. 1085/2003; O.U.G. nr. 49/2009; H.G. nr. 922/2010; O.U.G. nr. 41/2016; H.G. nr. 1235/2010; O.U.G. nr. 38/2020; Decizia nr. 169/2018; Decizia nr. 222/2020, O.U.G. nr. 65/2020 etc.

Când ne gândim la primele standarde, trebuie să amintim, de exemplu, Strategia Națională Anticorupție 2021-2025 stabilită prin H.G. nr. 1269/17 decembrie 2021²⁷ care prelungește viziunea strategiei anterioare 2016-2020, aprobată prin H.G. nr. 583/10 august 2016²⁸, precedat de Strategia Națională 2012-2015 din H.G. nr. 215/20 martie 2012, privind stabilirea Strategiei Naționale Anticorupție, pentru anii 2012-2015, care a făcut ca prevenirea să fie o prioritate în domeniile cele mai vulnerabile la corupție și a completat acele măsuri ce privesc mediul înconjurător și protecția tradițiilor culturale, mai mult, a încetat să mai considere sectorul judiciar drept o prioritate, Strategia Națională de Acțiune pentru implementarea Strategiei Naționale Anticorupție²⁹. Un alt exemplu este Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă 2030, publicată în H.G. nr. 877/09 noiembrie 2018³⁰.

România și-a manifestat un mare interes în asigurarea utilizării inteligenței artificiale în conformitate cu respectarea drepturilor omului și în scopul scăderii criminalității cibernetice, iar acest lucru a condus la înființarea primei Agenții a Uniunii Europene cu sediul în România, Centrul European de competențe în materie de securitate cibernetică, cu sediul la București, la 9 mai 2023, o agenție care are va urmări dezvoltarea unor soluții creative față de amenințările cibernetice și va acționa pentru sporirea rezilienței la atacuri. Centrul are ca scop gestionarea proiectelor privind centrele de operațiuni pentru securitate și crearea unui ecosistem european pentru inovare și competitivitate în materie de securitate cibernetică.

5. Concluzii

Inteligența artificială este o realitate din ce în ce mai prezentă în domeniul dreptului și al justiției. Evident, în anii următori, IA va avea un impact de neimaginat asupra societății și va juca un rol din ce în ce mai important în toate domeniile. Din punctul de vedere al fiecărei profesii juridice, această evoluție a inteligenței artificiale va crea noi orizonturi. Este esențial ca utilizarea sa să se facă respectându-se democrația, statul de drept și drepturile omului. Utilizarea IA trebuie abordată doar luându-se în considerare drepturile și libertățile fundamentale, pentru că ea nu trebuie privită ca un scop în sine, ci ca un instrument al dezvoltării bunăstării umane. Evident, cadrul legal privind utilizarea Inteligenței Artificiale este încă în construcție, dar trebuie să fie transparent, având o bază etică. Sistemele și aplicațiile IA cu risc ridicat ar trebui să fie fiabile și precise din punct de vedere tehnologic pentru a fi de încredere. Acestea trebuie dezvoltate după o evaluare

²⁷ Publicat în M. Of. nr. 1218/ 22.12.2021.

²⁸ Publicat în M. Of. nr. 644/ 23.08.2016, privind măsurile de evaluare, riscurile asociate obiectivelor și măsurilor din cadrul strategiei, surselor de verificare, un inventar privind măsurile de transparență și prevenirea corupției, evaluarea markerilor și standardelor privind publicarea informațiilor de interes general.

²⁹ Publicat în M. Of. nr. 202/27.03.2012, un inventar al măsurilor de prevenire a combaterii corupției și al măsurilor de evaluare.

³⁰ Publicat în M. Of. nr. 985/ 21.11.2018.